ESHITISHIDA NUQSONI BO‘LGAN O‘QUVCHILAR BILAN JISMONIY TARBIYA MASHG‘ULOTLARINI TASHKIL ETISHNING DOLZARB MASALALARI

Farg‘ona davlat universiteti
Jismoniy madanyat va sport faoliyati fakulteti
Jismoniy madanyat va adaptiv sport nazaryasi kafedrasi
o‘qituvchisi M.I.Boymirzayeva
ilhomjonovnam269@g.mail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada eshitishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarning jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarini tashkil etishning zamonaviy va dolzarb masalalari yoritilgan. Eshitish qobiliyatining buzilishi o‘quvchilarning nafaqat muloqot jarayoniga, balki harakat faoliyati, fazoviy mo‘ljal olish, muvozanatni saqlash, koordinatsion qobiliyatlar va jismoniy tayyorgarlik darajasiga ham o‘ziga xos ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli mazkur toifadagi bolalar bilan jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarini umumiy pedagogik yondashuvlar asosida emas, balki ularning individual psixofiziologik va motor imkoniyatlarini hisobga olgan holda tashkil etish muhim hisoblanadi. Maqolada vizual, kinestetik va amaliy o‘qitish vositalaridan foydalanish, mashqlarni bosqichma-bosqich o‘rgatish, xavfsizlikni ta’minlash hamda jismoniy yuklamani individuallashtirishning pedagogik ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: eshitishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar, jismoniy tarbiya, adaptiv jismoniy tarbiya, boshlang‘ich ta’lim, harakat faolligi, jismoniy tayyorgarlik, koordinatsiya, muvozanat, vizual metod, individuallashtirish.

Bugungi kunda inklyuziv va maxsus ta’lim tizimini rivojlantirish jarayonida sog‘lig‘ida turli xil cheklovlari mavjud bo‘lgan bolalarning jismoniy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishini ta’minlash muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, eshitishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar bilan jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarini samarali tashkil etish alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Jismoniy tarbiya mashg‘ulotlari ushbu toifadagi o‘quvchilarning sog‘lig‘ini mustahkamlash, asosiy harakat ko‘nikmalarini shakllantirish, jismoniy sifatlarini rivojlantirish, o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshirish va ijtimoiy faolligini qo‘llab-quvvatlashda muhim vosita hisoblanadi. Biroq an’anaviy jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarida qo‘llaniladigan og‘zaki ko‘rsatmalar eshitishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar uchun har doim ham yetarli darajada samarali bo‘lavermaydi. Mazkur holat o‘qituvchidan mashg‘ulot mazmuni, mashqlarni tushuntirish usullari, pedagogik nazorat va jismoniy yuklamani belgilashga yangicha yondashishni talab qiladi. Ayniqsa, boshlang‘ich maktab yoshida harakat ko‘nikmalari faol shakllanadigan davr bo‘lganligi sababli, jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarini to‘g‘ri tashkil etish keyingi jismoniy rivojlanish uchun muhim poydevor yaratadi. Eshitishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning jismoniy tarbiya jarayonidagi asosiy muammolardan biri — mashqlarni qabul qilish va bajarishda axborotni vizual tarzda yetkazish zaruratidir. Oddiy jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarida o‘qituvchi ko‘rsatmasining muhim qismi og‘zaki shaklda berilsa, eshitishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar uchun ko‘rsatma imo-ishora, namoyish, piktogramma, sxema va amaliy bajarish orqali tushuntirilishi maqsadga muvofiq. Bundan tashqari, mazkur o‘quvchilarda muvozanat, fazoviy mo‘ljal olish va harakatlarni muvofiqlashtirish bilan bog‘liq ayrim qiyinchiliklar kuzatilishi mumkin. Shuning uchun jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarida faqat umumiy jismoniy sifatlarni rivojlantirish emas, balki koordinatsion qobiliyatlar, muvozanat, tezkorlik, chaqqonlik va harakat aniqligini shakllantirishga ham alohida e’tibor qaratish lozim. Shu nuqtayi nazardan, eshitishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar uchun moslashtirilgan jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarini ishlab chiqish va ularni pedagogik jihatdan samarali boshqarish bugungi kunning dolzarb ilmiy-amaliy masalalaridan biridir. Eshitishida nuqsoni bo‘lgan boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining jismoniy rivojlanishi va jismoniy tayyorgarligini hisobga olgan holda jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarini

tashkil etishning samarali pedagogik yondashuvlarini asoslash. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining jismoniy tayyorgarligini baholashda tezkorlik, chaqqonlik, kuch, egiluvchanlik, muvozanat va koordinatsion qobiliyatlarni tavsiflovchi nazorat mashqlaridan foydalanish maqsadga muvofiq. Eshitishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar bilan jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarini tashkil etishda, avvalo, pedagogik muloqotning qulay shaklini tanlash zarur. O‘qituvchi mashqni faqat og‘zaki tushuntirish bilan cheklanib qolmasdan, uning bajarilish texnikasini bevosita namoyish etishi kerak. Masalan, yugurish, sakrash, uloqtirish, muvozanat saqlash yoki umumrivojlantiruvchi mashqlarni o‘rgatishda quyidagi ketma-ketlik samarali bo‘lishi mumkin: Bunday yondashuv o‘quvchiga harakatning mazmunini ko‘rish, uni amaliy jihatdan his qilish va mustaqil ravishda takrorlash imkonini beradi. Mashg‘ulotlarda vizual signallardan foydalanish ham muhim. Masalan, harakatni boshlash uchun qo‘l ishorasi, to‘xtash uchun alohida belgi, yo‘nalishni o‘zgartirish uchun rangli yoki grafik belgilar qo‘llanishi mumkin. Bu usul mashg‘ulot jarayonida o‘quvchilarning o‘qituvchi ko‘rsatmalarini tez va aniq qabul qilishiga yordam beradi. Eshitishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarni bir xil jismoniy imkoniyatga ega deb hisoblash noto‘g‘ri. Ularning yoshi, jismoniy tayyorgarligi, harakat Ayniqsa, boshlang‘ich bosqichda murakkab mashqlarni birdaniga yuqori darajada berish o‘rniga, ularni oddiydan murakkabga tamoyili asosida o‘rgatish maqsadga muvofiq. Eshitishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarida harakatlarni muvofiqlashtirish va muvozanatni saqlashga yo‘naltirilgan mashqlarga ehtiyoj sezishlari mumkin. Mazkur mashqlar o‘quvchilarning nafaqat jismoniy tayyorgarligini, balki fazoviy mo‘ljal olish va harakatni boshqarish qobiliyatlarini ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Hozirgi sharoitda jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarini tashkil etishda raqamli va vizual texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari ham kengayib bormoqda. Harakat texnikasini qisqa videolar, animatsiyalar, grafik tasvirlar va ketma-ket rasmlar orqali namoyish qilish eshitishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar uchun qo‘shimcha qulaylik yaratadi. Bunda texnologiyaning o‘zi emas, balki undan pedagogik maqsadga muvofiq foydalanish muhimdir. Masalan, yangi mashqni o‘rgatishdan oldin uning qisqa videotasvirini ko‘rsatish, keyin o‘qituvchi tomonidan amaliy namoyish qilish va undan so‘ng o‘quvchilarga mashqni bajartirish samarali metodik ketma-ketlik bo‘lishi mumkin.

Xulosa

Eshitishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar bilan jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarini tashkil etishda ularning individual jismoniy va psixofiziologik imkoniyatlarini hisobga olish zarur. Vizual ko‘rsatma, amaliy namoyish, imo-ishora va grafik vositalardan foydalanish mashqlarni o‘zlashtirish samaradorligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining jismoniy tarbiya va sport sohasiga oid qonun hujjatlari.
2. O‘zbekiston Respublikasida inklyuziv va maxsus ta’limni rivojlantirishga oid normativ-huquqiy hujjatlar.
3. Adaptiv jismoniy tarbiya va sport bo‘yicha ilmiy-uslubiy adabiyotlar.
4. Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi bo‘yicha darslik va o‘quv qo‘llanmalar.